

Barbara Kryk

ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA STUDENTÓW – PRAWDA CZY FIKCJA?

1. Wstęp

U podstaw problemów środowiskowych leżą różnorodne czynniki społeczne, gospodarcze i kulturowe. Do rozwiązania tych problemów nie wystarczy stosowanie odpowiednich środków techniczno-technologicznych czy prawno-ekonomicznych. Należy oddziaływać przede wszystkim na systemy wartości, postawy, zachowania, zespół informacji i przekonania ludzi na temat środowiska przyrodniczego, czyli na szeroko rozumianą świadomość ekologiczną.

Świadomość ekologiczna jest pojęciem bardzo złożonym. Istnieją bardzo różnorodne klasyfikacje jej składników i typów. Klasyfikacja najczęściej stosowana w badaniach poziomu świadomości ekologicznej rozróżnia świadomość realną i idealną [1, s. 21]. Wymiar realny to świadomość ekologiczna rzeczywiście istniejąca w społeczeństwie. Natomiast wymiar idealny to wzorcowa świadomość ekologiczna, taka jakąbyśmy chcieli, by społeczeństwo miało, a która jest czynnikiem determinującym osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju. Świadomość idealna, bynajmniej, nie oznacza czegoś nierealnego. Wręcz przeciwnie, jest to pewien model świadomości ekologicznej, który może być ustalony w sposób realistyczny (np. w drodze konsensu społecznego i odpowiedniej edukacji), stając się obowiązującym typem świadomości.

Biorąc pod uwagę te dwa typy świadomości ekologicznej, przyjęto jako cel artykułu próbę oceny poziomu realnej świadomości ekologicznej studentów będących, dzięki pobieranemu wykształceniu, potencjalnymi kandydatami do elity społecznej oddziałującej na poglądy i postawy innych grup społecznych. Z tego względu w artykule:

- przedstawiono wyniki badań realnej świadomości ekologicznej studentów na przykładzie studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania (WNEiZ) Uniwersytetu Szczecińskiego,
- porównano poziom świadomości ekologicznej badanych studentów z poziomem świadomości ekologicznej tzw. statystycznego Polaka w celu określenia, w ja-

kim stopniu opinie studentów są podobne do opinii ogółu badanych Polaków. Do porównania wykorzystano wyniki badań ogólnopolskich przeprowadzonych przez CBOS w 2004 r.

2. Wyniki badań

W Polsce świadomość ekologiczna jest istotnym czynnikiem sprzyjającym realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego. Z tego względu postanowiono sprawdzić poziom świadomości ekologicznej studentów studiów ekonomicznych na przykładzie studentów z WNEiZ Uniwersytetu Szczecińskiego.

Badania przeprowadzono samodzielnie w marcu 2005 r. W pracy zastosowano badania ankietowe za pomocą odpowiednio zmodyfikowanej i poszerzonej o dodatkowe zagadnienia ankiety Centrum Badania Opinii Społecznej na temat świadomości ekologicznej Polaków. Badaniem objęto łącznie 300 studentów, w tym 50% stanowili studenci IV i V roku studiów stacjonarnych, a 50% studenci ostatnich lat studiów niestacjonarnych obu stopni. 57% respondentów stanowiły kobiety, a pozostałe 43% – mężczyźni. Ankietowani byli w wieku 22-35 lat. Większość respondentów, bo aż 90%, pochodziła z województwa zachodniopomorskiego, a po 5% z wielkopolskiego i lubuskiego.

Badając wybrane aspekty świadomości ekologicznej, zapytano ankietowanych studentów WNEiZ o:

- stopień zaspokojenia wybranych grup potrzeb,
- ocenę wybranych elementów infrastruktury socjalno-bytowej,
- poziom zadowolenia z poszczególnych dziedzin życia,
- czynniki oddziałujące negatywnie na zdrowie,
- hierarchię ważności dziedzin życia,
- stopień niepokoju o stan środowiska przyrodniczego,
- dostrzeganie zmian w stanie środowiska przyrodniczego,
- to, czy ich miejscowość leży na terenie zaliczanym do obszarów o szczególnie zanieczyszczonym środowisku,
- ocenę stanu własnej wiedzy ekologicznej,
- najważniejsze czynniki determinujące poprawę stanu środowiska przyrodniczego,
- stopień zaangażowania jednostek w ochronę środowiska przyrodniczego,
- ustosunkowanie się do wybranych działań konsumenckich o charakterze proekologicznym,
- stanowisko w sprawie zamykania przedsiębiorstw trujących środowisko w sytuacji wysokiego bezrobocia,
- stanowisko w sprawie zamykania przedsiębiorstw trujących środowisko w hipotetycznej sytuacji bycia jego pracownikiem,
- ocenę wydatkowania środków publicznych wydatkowanych na ochronę środowiska,

- znajomość określonych pojęć ekologicznych,
- chęć nabywania określonych dóbr ekologicznych,
- ocenę gotowości ponoszenia wyższych opłat za towary ekologiczne,
- ocenę gotowości do płacenia za ochronę środowiska.

Przeprowadzone badania pozwoliły na poznanie wybranych elementów określających poziom realnej świadomości studentów, a także umożliwiły próbę porównania w pewnym zakresie z wynikami badań ogólnopolskich przeprowadzonych na podobnych płaszczyznach.

Badanie rozpoczęto od zanalizowania stopnia zaspokojenia potrzeb studentów na poszczególne rodzaje dóbr i usług, co zostało przedstawione w tab. 1. Wśród dziesięciu grup potrzeb wymienionych w ankiecie znajduje się „życie w czystym środowisku”. 17% ogółu badanych wskazało na bardzo dobre zaspokojenie tej potrzeby, 20% – dobre, 45,9% – średnie, a tylko 10,1% złe i 7% – bardzo złe. Można więc powiedzieć, że generalnie większość studentów (76%) uważała, że środowisko przyrodnicze, w którym żyją, jest czyste i nie zagraża ich egzystencji [3, s. 102-104].

Tabela 1. Stopień zaspokojenia wybranych grup potrzeb w gospodarstwach domowych (%)

Wyszczególnienie	Bardzo dobry	Dobry	Średni	Zły	Bardzo zły
Higiena osobista	9,0	33,0	29,0	19,0	10,0
Wyżywienie	15,2	23,7	35,0	13,6	12,5
Warunki mieszkaniowe	12,3	18,9	30,9	30,1	7,8
Nauka i kształcenie	10,0	34,0	35,0	12,0	9,0
Odzież i obuwie	16,5	22,1	25,7	24,8	10,9
Wypożyczenie mieszkania	11,1	12,5	47,0	14,7	14,7
Zdrowie, leczenie, rehabilitacja	3,4	20,0	33,9	22,1	13,4
Wypoczynek, rekreacja	8,9	16,7	38,9	22,1	18,9
Uczestnictwo w kulturze	19,4	19,6	20,0	22,1	18,9
Życie w czystym środowisku	17,0	20,0	45,9	10,1	7,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

W przeprowadzonych badaniach zwrócono również uwagę na subiektywną ocenę niematerialnych warunków życia, w tym jakość wody pitnej i czystość powietrza, które są związane ze stanem środowiska przyrodniczego. Z tego względu poproszono respondentów o ocenę warunków i infrastruktury socjalno-bytowej. Uczestnicy badania mieli do wyboru pięć ocen w stosunku do każdego wybranego problemu. Nadanie rangi 1 oznaczało ocenę bardzo złą, a nadanie rangi 5 – ocenę bardzo dobrą. Oceny pomiędzy 1 i 5 miały charakter pośredni (2 – ocena zła, 3 – ocena średnia, 4 – ocena dobra). Na podstawie odpowiedzi ustalono, iż poszczególne elementy infrastruktury socjalno-bytowej otrzymały następujące średnie oceny:

- a) dostępność do obiektów kultu religijnego – 4,5;
- b) dostępność do placówek handlowych – 5,0;
- c) dostępność do placówek usługowych – 4,3;
- d) komunikacja miejska – 3,5;

- e) dostępność do placówek edukacji – 4,4;
- f) dostępność do żłobków i przedszkoli – 3,3;
- g) dostępność do placówek służby zdrowia – 4,0;
- h) dostępność do urzędów – 3,5;
- i) oświetlenie ulic – 3,1;
- j) dostępność do placówek kultury – 3,2;
- k) dostępność do placówek obiektów rekreacyjnych – 3,2;
- l) dostępność do placówek sportowych – 3,2;
- m) bezpieczeństwo w miejscach publicznych – 2,0;
- n) stan chodników – 2,0;
- o) **jakość wody pitnej – 3,3;**
- p) **czystość powietrza – 3,3;**
- q) stan dróg – 2,0.

Średnia ocena dotycząca wszystkich badanych elementów infrastruktury socjalno-bytowej wynosiła 3,4. Natomiast interesująca nas jakość wody pitnej i czystość powietrza otrzymały ocenę 3,3, czyli bliską średniej, co niestety oznacza, że studenci zdają sobie sprawę z braków w tym zakresie.

Potwierdzeniem tej opinii są wyniki oceny poziomu zadowolenia z poszczególnych dziedzin życia. Podobnie jak w przypadku oceny infrastruktury socjalno-bytowej, uczestnicy badania mieli do wyboru pięć ocen w skali od 1 do 5 w stosunku do każdego wybranego problemu. Po przeanalizowaniu odpowiedzi respondentów obliczono średnią ocenę dla każdego badanego elementu. Na podstawie udzielonych odpowiedzi otrzymano następujące oceny odzwierciedlające zadowolenie badanych studentów z poszczególnych dziedzin życia:

- a) dzieci – 4,8;
- b) warunki mieszkaniowe – 3,5;
- c) życie osobiste – 4,0;
- d) miejsce zamieszkania – 3,9;
- e) dbanie o dom – 4,7;
- f) sąsiedzi – 4,1;
- g) posiadanie przyjaciół – 3,6;
- h) zdrowie – 3,5;
- i) wykształcenie – 2,8;
- j) pozycja społeczna – 2,9;
- k) samopoczucie psychiczne – 3,7;
- l) praca zawodowa – 3,8;
- m) spędzanie czasu wolnego – 3,6;
- n) dochody – 3,0;
- o) praktyki religijne – 3,9;
- p) sytuacja materialna – 3,6;
- q) ilość czasu wolnego – 3,8;
- r) realizacja zasad demokracji w kraju – 2,9;
- s) **życie w czystym środowisku – 3,5.**

Średnia ocen dotycząca zadowolenia z wszystkich dziedzin życia wynosiła 3,6. „Życie w czystym środowisku” zostało ocenione na 3,5, co sugeruje, że nie jest aż tak dobrze, jak wynikałoby to z optymistycznych odpowiedzi studentów na pierwsze pytanie, a jednocześnie potwierdza ich zdolność realnej oceny sytuacji.

Badani studenci zostali również poproszeni o określenie czynników negatywnie oddziałujących na stan zdrowia. Respondenci mieli do wyboru sześć grup czynników. 56% ogółu badanych wskazało, że czynnikiem negatywnie oddziałującym na stan zdrowia jest zanieczyszczenie środowiska. Był to drugi pod względem ważności czynnik wymieniony przez respondentów po nałogach i używkach, które 66% badanych usytuowało na miejscu pierwszym. Taka ocena zagrożenia zdrowia ze strony środowiska przyrodniczego sugeruje z jednej strony, że w rzeczywistości stan tego środowiska nie jest tak dobrze postrzegany przez studentów, jak to podawali w odpowiedziach na pierwsze pytanie; z drugiej strony wskazuje, że są świadomi zagrożeń, jakie stanowi zły stan środowiska.

Jednocześnie na podstawie odpowiedzi na pytania ankietowe utworzono hierarchię ważności dziedzin życia. Poproszono badanych studentów o uszeregowanie dziedzin życia (wstawiając numery od 1 do 17, gdzie 1 – najważniejsze, a 17 – najmniej ważne) i na tej podstawie otrzymano następującą hierarchię warunków udanego życia:

- I. Zdrowie.
- II. Dzieci.
- III. Życie osobiste.
- IV. Samopoczucie psychiczne.
- V. Warunki mieszkaniowe.
- VI. Wykształcenie.
- VII. Posiadanie przyjaciół.
- VIII. Praca zawodowa.
- IX. Ilość wolnego czasu.
- X. Spędzanie czasu wolnego.
- XI. Miejsce zamieszkania.
- XII. Dbanie o dom.
- XIII. Życie w czystym środowisku.**
- XIV. Pozycja społeczna.
- XV. Sąsiedzi.
- XVI. Realizacja zasad demokracji w kraju.

W hierarchii tej na pierwszym miejscu umieszczono zdrowie, zaś życie w czystym środowisku na pozycji 14. Zatem pomimo tego, że stan środowiska przyrodniczego jest odbierany jako zagrożenie zdrowia i warunkuje „dobre życie”, to w rzeczywistości jest umieszczany na końcowych miejscach w hierarchii ważności. Można więc powiedzieć, że występuje pewna rozbieżność między deklarowaną a rzeczywistą ważnością czystego środowiska.

W pewnym sensie potwierdzeniem tej rozbieżności w poglądach studentów jest ocena stopnia niepokoju respondentów o stan środowiska przyrodniczego. Z odpowiedzi wynika, że stan środowiska niepokoił: w dużym stopniu ok. 38% badanych, w niewielkim – ok. 34%, w zasadzie żadnym – 8%. Natomiast 20% badanych nie potrafiło określić, czy niepokoi ich jakość środowiska. Porównując te wyniki z wynikami badań ogólnopolskich, można zauważyć znaczne rozbieżności w dwóch przypadkach, mianowicie w skali ogólnopolskiej ponad 50% ogółu badanych wykazywało duże zaniepokojenie stanem środowiska przyrodniczego i tylko 6% nie potrafiło określić, czy ich to niepokoi [4]. Na podstawie tych wyników można powiedzieć, że zainteresowanie studentów stanem środowiska przyrodniczego jest mniejsze, niż można by oczekiwać od osób mających określone wykształcenie.

Kolejne pytanie służyło ustaleniu, czy respondenci dostrzegają zmiany, jakie nastąpiły w środowisku przyrodniczym w ciągu minionych pięciu lat. Około 41% badanych uważało, że obecnie z ochroną środowiska jest lepiej niż przed pięcioma laty. Natomiast ok. 16% badanych uważało, że nic się nie zmieniło, a ok. 9%, że jest wręcz gorzej, pozostałe 34% nie potrafiło nic na ten temat powiedzieć. Porównując wagę, jaką przypisują studenci zmianom w środowisku, z wynikami badań ogólnopolskich, można zauważyć różnice w następujących przypadkach: w skali kraju 64% ogółu badanych oceniało, że sytuacja jest lepsza, 15% uważało, że jest gorzej, a tylko 3% nie potrafiło nic na ten temat powiedzieć. Wyniki badań mogą sugerować, że studenci, po pierwsze, są bardziej rygorystyczni w ocenie sytuacji, po drugie – zwracają nieco mniejszą uwagę na to, co się wiąże ze stanem środowiska, niż „statystyczny” obywatel. Swego rodzaju potwierdzeniem tego drugiego wniosku jest fakt, że większość badanych studentów, mieszkając w województwie zachodniopomorskim, którego część (tj. podregion szczeciński) należała do obszarów o szczególnie zagrożonym środowisku przyrodniczym, nie „zauważyła” rzeczywistego i podawanego do wiadomości publicznej polepszenia stanu środowiska.

W celu uzupełnienia informacji o wiedzy studentów na temat stanu środowiska, w którym żyją, zadano pytanie: czy ich miejscowość leży na terenie o szczególnie zanieczyszczonym środowisku. W tym przypadku 56% badanych udzieliło odpowiedzi negatywnej, 24% – pozytywnej, zaś pozostała część badanych w ogóle tego nie wiedziała. Struktura odpowiedzi wskazuje na pewną niewiedzę studentów o tym, że województwo zachodniopomorskie jest jednym z obszarów o szczególnie zagrożonym środowisku przyrodniczym. Ponadto odsetek studentów (20%) niepotrafiących określić, czy ich miejscowość leży na terenie o szczególnie zatrutym środowisku, był o 18% większy od takiego wskaźnika w badaniach ogólnopolskich, co niestety potwierdza brak wiedzy studentów o sprawach lokalnych i ich mniejsze zainteresowanie tymi sprawami.

Z tego też względu częściowo sprzeczne z tą oceną wydają się odpowiedzi studentów na pytanie związane z oceną własnego stopnia posiadanej wiedzy z zakresu ekologii. W tym przypadku ok. 9% badanych oceniło, iż stopień ich wiedzy na ten temat jest wysoki, 62% – że średni. Natomiast 1/4 badanych samokrytycznie oceniła

swój stan wiedzy jako niski, w tym jeden na dziesięciu jako bardzo niski. Zatem, można powiedzieć, że subiektywna studencka ocena poziomu posiadanej przez nich wiedzy ekologicznej jest lepsza od rzeczywistego poziomu tej wiedzy.

Respondentów zapytano również: od czego zależy Pana(i) zdaniem w największym stopniu poprawa stanu środowiska? Respondenci mogli wybrać spośród ośmiu czynników tylko trzy, ich zdaniem, najważniejsze. Według nich najważniejszym czynnikiem jest własna aktywność, wskazało to aż 60% badanych, co świadczy, iż studenci są świadomi własnego wpływu na środowisko i jego stan. Równocześnie 48% badanych wskazało, że konieczne jest zaostrzenie kontroli i skuteczniejsze egzekwowanie istniejącego prawa, zaś ok. 43% opowiedziało się za zaostrzeniem przepisów prawnych w zakresie ochrony środowiska. Dopiero w następnej kolejności ta poprawa miałaby zależeć od uznania przez społeczeństwo czystego środowiska za ważny problem (ok. 36%); od zwiększenia aktywności władz lokalnych w tym zakresie (ok. 32%); od ogólnej poprawy sytuacji finansowej państwa i jednostek terytorialnych (ok. 24%); od położenia przez rząd większego nacisku na sprawy ochrony środowiska (ok. 16,5%). Tylko 4% badanych nie potrafiło wskazać czynnika determinującego poprawę stanu środowiska. Porównując te wyniki z wynikami badań ogólnopolskich, można zauważyć pewne rozbieżności, które przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Porównanie wyników oceny stopnia oddziaływania na poprawę stanu środowiska

Wyszczególnienie	Odsetek studentów wskazujących daną odpowiedź	Odsetek Polaków wskazujących daną odpowiedź w badaniu CBOS
Od aktywności każdego z nas	60	37
Od zaostrzenia przepisów prawnych w zakresie ochrony środowiska	43	29
Od zaostrzenia kontroli i skuteczności egzekwowania istniejącego prawa	48	28
Od uznania przez nasze społeczeństwo czystego środowiska za ważny problem	36	28
Od ogólnej poprawy sytuacji finansowej państwa i jednostek terytorialnych	24	27
Od położenia przez rząd większego nacisku na sprawy ochrony środowiska	16,5	20
Od zwiększenia aktywności władz lokalnych w zakresie ochrony środowiska	32	16
Trudno powiedzieć	4	4

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie udzielonych odpowiedzi można zauważyć znaczne rozbieżności między odpowiedziami studentów a odpowiedziami osób ankietowanych przez CBOS oraz pewną sprzeczność w świadomości studentów. Ta rozbieżność przejawia się różnicą w odpowiedzi, że poprawa stanu środowiska zależy w większości od aktyw-

ności ludzi, a wskazaniami o konieczności – ogólnie mówiąc – zwiększenia aktywności państwa w zakresie ochrony środowiska (i to na wszystkich szczeblach administracji) w zakresie ochrony środowiska. Można więc powiedzieć, że teoretycznie studenci wiedzą, kto powinien „dbać o środowisko”, ale w rzeczywistości oczekują, że państwo się tym zajmie.

Uzupełnieniem poprzednich informacji o świadomości ekologicznej studentów są wyniki oceny aktualnego i potrzebnego stopnia zaangażowania w ochronę środowiska poszczególnych jednostek. Stopień zaangażowania oceniano w skali od 0 do 5, gdzie 0 oznaczało brak zaangażowania, 1 – zaangażowanie bardzo małe, 2 – małe, 3 – akceptowalne, 4 – duże, 5 – bardzo duże. Wyniki badań przedstawiono w tab. 3.

Tabela 3. Ocena stopnia zaangażowania w ochronę środowiska według studentów

Wyszczególnienie	Aktualne	Potrzebne
Jednostka ludzka	3,1	4,9
Społeczeństwo	3,2	5,0
Władza lokalna	3,3	5,0
Władze kraju	2,9	4,8
Producenci	2,5	4,5
Konsumenci	1,0	5,0
Organizacje społeczne	4,0	5,0
Organizacje ekologiczne	4,2	5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Na podstawie wyników oceny można zauważyć, że według studentów obecne zaangażowanie wszystkich wymienionych jednostek w ochronę środowiska jest za małe w stosunku do tego, które powinno być. Wyniki potwierdzają również, iż studenci w rzeczywistości nie wiedzą, kto aktualnie w największym stopniu jest zaangażowany w ochronę środowiska, czyli nie znają konkretnych danych, tylko kierują się populistycznymi poglądami i subiektywnymi poglądami, a zatem nie mają rzetelnej wiedzy ekologicznej.

W pewnym sensie potwierdzeniem opinii studentów o niskim zaangażowaniu społeczeństwa, konsumentów i jednostek ludzkich w ochronę środowiska jest wynik badania ustosunkowania się studentów do określonych działań proekologicznych przedstawiony w tab. 4.

Na podstawie danych z tab. 4 można zauważyć, że generalnie do większości wymienionych działań proekologicznych respondenci mieli stosunek neutralny, co potwierdzałoby rozbieżność między realną a deklarowaną świadomością ekologiczną studentów.

Kolejne dwa pytania miały istotne znaczenie dla określenia stopnia „uekologizowania” studentów i w pewnym sensie ich skłonności do poświęcenia dla dobra

Tabela 4. Stosunek do wybranych działań proekologicznych (%)

Wyszczególnienie	Warte zastosowania/ /naśladowania	Przesadzone	Neutralny stosunek
Umieszczanie jednorazowych butelek w specjalnych pojemnikach	98	1	1
Zbiór makulatury	49	1	50
Kupowanie napoi i żywności w opakowaniach wielokrotnego użytku	23	12	55
Oszczędzanie opakowań lub rezygnacja z opakowań	48	2	50
Kupowanie papieru z recyklingu	36	4	60
Kupowanie towarów zasobooszczędnych	10	0	90
Kupowanie ekologicznej żywności	19	2	79
Kupowanie odzieży z tkanin naturalnych	24	9	67
Zastępowanie transportu indywidualnego zbiorowym	12	1	87
Stosowanie alternatywnych źródeł energii	30	4	66
Bojkotowanie firm o negatywnej opinii z punktu widzenia ochrony środowiska	12	38	50
Popieranie firm produkujących towary przyjazne środowisku	34	5	51
Proekologiczne budownictwo	21	12	67

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

środowiska. Jedno pytanie brzmiało: czy w sytuacji wysokiego bezrobocia warto w celu zapewnienia czystego środowiska zamykać przedsiębiorstwa trujące środowisko? Na to pytanie ok. 69% studentów w ogóle nie potrafiło odpowiedzieć, ok. 9% odpowiedziało, że zdecydowanie warto, 12% – że warto, a ok. 10% – że nie warto. Drugie pytanie brzmiało: jeżeli byłby Pan(i) pracownikiem takiego przedsiębiorstwa, to jaka byłaby Pana(i) decyzja o zamknięciu go? Na to pytanie ok. 63% studentów nie potrafiło odpowiedzieć, ok. 14% opowiedziało się za jego zamknięciem, a 23% było przeciwnych. Wprawdzie w pierwszym przypadku łączny odsetek studentów opowiadających się za zamknięciem przedsiębiorstw uciążliwych dla środowiska był większy niż w drugim, to odsetek studentów przeciwnych takiej decyzji oraz niepotrafiących się wypowiedzieć na ten temat może świadczyć, że jednak kwestie społeczne wywołałyby pewien dylemat i być może zaważyłyby na opiniach ekonomiczno-ekologicznych. Odsetek osób przeciwnych zamknięciu zakładów uciążliwych dla środowiska był ponaddwukrotnie większy, gdy w grę wchodziło zwolnienie respondentów. Zatem można powiedzieć, że studencka świadomość ekologiczna nie jest tak do końca ugruntowana, a postawy odbiegają od deklarowanych (por. [2]).

Następnie zapytano respondentów do czego, według nich, przyczyniają się środki publiczne wydatkowane na ochronę środowiska. W tym przypadku prawie 40% badanych studentów wskazało na oczywistą odpowiedź, że do zmniejszenia degradacji środowiska. Pozostali wykazali szersze zrozumienie związków ochrony śro-

dowiska z gospodarką. Mianowicie ok. 35% badanych odpowiedziało, że podnoszą one atrakcyjność turystyczną regionu, a ok. 20%, że przyczyniają się one do rozwoju gospodarczego kraju. Tylko ok. 5% badanych nie potrafiło tego określić. Powyższe oceny studentów różnią się od wyników badań ogólnopolskich. W skali kraju 72% badanych wskazywało, że środki publiczne wydatkowane na ochronę środowiska zmniejszają jego degradację, 79% – że podnoszą atrakcyjność turystyczną, a 56% – że przyczyniają się do rozwoju gospodarczego. Mimo że oceny studentów są bardziej sceptyczne od wskazań Polaków badanych przez CBOS, to potwierdza ją, iż studenci są świadomi znaczenia czystego środowiska dla gospodarki.

Badani studenci zostali również poproszeni o ocenę znajomości określonych pojęć ekologicznych. Wyniki oceny przedstawiono w tab. 5.

Tabela 5. Ocena znajomości pojęć

Wyszczególnienie	Wskaźnik wskazań w %
Żywność ekologiczna	75,8
Produkty ekologiczne	54,4
Opakowania ekologiczne	73,1
Oznakowanie ekologiczne	36,8
Recykling	64,3
Alternatywne źródła energii	60,9
Rozwój zrównoważony	10,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Pojęcia najbardziej znane studentom to: żywność ekologiczna i opakowania ekologiczne; w drugiej kolejności recykling i alternatywne źródła energii; następnie produkty ekologiczne, oznakowania ekologiczne, najmniej znane zaś to rozwój zrównoważony. Ogólnie można stwierdzić, że wskaźniki znajomości wymienionych pojęć przez studentów są stosunkowo wysokie, co świadczy o posiadanej przez studentów aktualnej wiedzy ekologicznej. Jednocześnie rozkład tych odpowiedzi wskazuje, że studenci czerpią swoją wiedzę w większości ze środków masowego przekazu i szybko przyswajają popularyzowane przez nie informacje z tego zakresu oraz że najwięcej wiedzą o tych dobrach, usługach i procesach, które są związane z zaspokajaniem ich potrzeb bytowych. Natomiast niepokojące jest to, że tylko co dziesiąty badany zetknął się z pojęciem rozwój zrównoważony. Większość badanych była zdziwiona, gdy usłyszeli, że w polskiej Konstytucji jest zapis o kierowaniu się przez nasz kraj zasadami zrównoważonego rozwoju. Wskazuje to na konieczność odpowiedniej edukacji i swoistej „akcji promocyjnej” w tym zakresie.

Konsekwentnym uzupełnieniem powyższych informacji było zbadanie skłonności studentów do nabywania (lub używania) w najbliższej przyszłości: żywności ekologicznej, produktów ekologicznych, opakowań ekologicznych. W tym przypadku 67%

respondentów było skłonnych nabywać żywność ekologiczną, 45% – produkty ekologiczne, a 34% było skłonnych używać opakowań ekologicznych.

Znając preferencje respondentów w tym zakresie, zapytano ich również o gotowość do płacenia wyższych cen za wymienione rodzaje towarów ekologicznych. Na podstawie tego pytania uzyskano następujące odpowiedzi: 45% badanych było skłonnych płacić do 10% więcej za towary ekologiczne w porównaniu z nieekologicznymi, 24% było skłonnych płacić 11-20% więcej, 20% było skłonnych płacić 21-30% więcej, a pozostałych 11% respondentów było skłonnych płacić nawet więcej niż 30%. Na podstawie otrzymanych wyników można zauważyć, że studenci są świadomi istotnej roli towarów ekologicznych, zarówno dla nich, jak i dla środowiska.

Uzupełnieniem wiadomości o świadomości ekologicznej studentów było zbadanie ich gotowości do płacenia za ochronę środowiska. Uczestnicy badania mieli do wyboru sześć wariantów odpowiedzi. Po przeanalizowaniu wyników badania okazało się, że 15% studentów nie było gotowych do ponoszenia wydatków na ochronę środowiska, 13% było gotowych do wydawania od 10 do 30 zł rocznie, 23% wydawałoby od 31 do 50 zł, 5% wydawałoby od 51 do 100 zł, pozostali (44%) nie potrafili określić, ile byliby gotowi wydawać na ten cel. Łączny odsetek studentów, którzy nie byli gotowi do ponoszenia jakichkolwiek wydatków na ochronę środowiska i tych niezdecydowanych (59%), w pewnym sensie wskazuje na rozbieżność między deklarowaną a rzeczywistą świadomością ekologiczną studentów. W tym przypadku konieczność podjęcia konkretnych działań i poniesienia określonych wydatków zadeklarowało łącznie 41% studentów. Można mieć tylko nadzieję, że taki odsetek pozytywnych deklaracji był podyktowany ograniczonymi środkami finansowymi studentów i w przyszłości ich gotowość do płacenia za środowisko wzrośnie.

3. Podsumowanie

Zrealizowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga ukształtowania określonego, wręcz idealnego, poziomu świadomości ekologicznej wśród wszystkich członków społeczeństwa. Jest to konieczne, gdyż poziom tej świadomości, nawet wśród studentów predestynujących do roli potencjalnych elit społecznych, nie jest zadowalający.

Na podstawie wyników przeprowadzonej ankiety można powiedzieć, że realna świadomość ekologiczna studentów, podobnie jak ogółu Polaków, nie jest na najwyższym poziomie, ani też nie jest ugruntowana, co przejawia się w sprzecznościach wynikających z ich odpowiedzi na pytania. Mianowicie:

- łącznie ponad 80% badanych studentów wskazało na dobre zaspokojenie potrzeb związanych z czystym środowiskiem, ale poziom zadowolenia z życia w czystym środowisku ocenili niżej, bo na 3,5;
- studenci zdają sobie sprawę, że zanieczyszczenie środowiska stanowi zagrożenie dla zdrowia (56% badanych wskazało to jako drugi czynnik pod względem

ważności po nałogach i używkach), ale jednocześnie umieścili życie w czystym środowisku na 14 pozycji (wśród 17 alternatywnych odpowiedzi) w hierarchii warunków ważnych dla udanego życia;

- wskaźnik studentów zaniepokojonych stanem środowiska przyrodniczego (38%) był mniejszy od identycznego wskaźnika wynikającego z badań ogólnopolskich (50%), większy zaś był wskaźnik studentów ambiwalentnych wobec stanu środowiska (20%) w porównaniu ze wskaźnikiem osób badanych w skali kraju (6%);
- tylko 40% badanych studentów zauważyło poprawę stanu środowiska przyrodniczego w stosunku do jego stanu sprzed pięciu lat, 1/3 w ogóle nie przywiązuje wagi do stanu środowiska; jednocześnie oba wskaźniki są dużo niższe w porównaniu z takimi wskaźnikami w skali ogólnopolskiej;
- istnieje rozbieżność między subiektywną a obiektywną oceną poziomu wiedzy ekologicznej studentów, subiektywna ocena jest bardzo wysoka, ale obiektywna (rzeczywista) wskazuje na duże braki w tym zakresie;
- studenci są świadomi, że poprawa stanu środowiska zależy w większości od aktywności ludzi, ale jednocześnie wskazują na konieczność zwiększenia aktywności państwa w zakresie ochrony środowiska (i to na wszystkich szczeblach administracji);
- studenci ocenili, że aktualne zaangażowanie wszystkich wymienionych jednostek w ochronę środowiska jest za małe w stosunku do tego, które jest potrzebne; jednocześnie wyniki badań potwierdzają również, iż w rzeczywistości nie wiedzą, kto aktualnie w największym stopniu jest zaangażowany w ochronę środowiska, czyli nie znają konkretnych danych, tylko kierują się populistycznymi i subiektywnymi poglądami, a zatem nie mają rzetelnej wiedzy ekologicznej; poza tym neutralny stosunek studentów do większości działań proekologicznych analizowanych w ankiecie wskazuje na rozbieżność między realną a deklarowaną świadomością ekologiczną;
- kwestie społeczne i bytowe w pewnym stopniu determinowałyby opinie ekonomiczno-ekologiczne studentów w hipotetycznych sytuacjach zamykania przedsiębiorstw uciążliwych dla środowiska;
- studenci są świadomi związku między wydatkami na ochronę środowiska a gospodarką, aczkolwiek są bardziej sceptyczni w ocenie niż tzw. statystyczny Polak;
- studenci mają aktualną wiedzę ekologiczną, którą w dużym stopniu czerpią ze środków masowego przekazu, tylko niewielki odsetek badanych korzysta z literatury fachowej z zakresu ochrony środowiska czy też wiedzy możliwej do zdobycia podczas zajęć akademickich¹, z tego powodu ich wiedza jest niepełna i nieusystematyzowana;

¹ Badania przeprowadzane od kilku lat przez Samorząd Studencki wśród studentów WNEiZ, w ramach konkursu Złota Kreda, wykazały (niestety niechlubnie), iż ok. 15% badanych zaliczało przedmiot „gospodarka a środowisko” do grupy przedmiotów zbędnych. W latach 2001-2002 był wymieniany na drugim miejscu w tym zestawieniu, w latach 2003-2004 na piątym.

- studenci doceniają znaczenie towarów ekologicznych, o czym może w pewnym sensie świadczyć to, że pewna część studentów była gotowa płacić więcej za towary ekologiczne niż za nieekologiczne;
- istnieje rozbieżność między deklarowaną a rzeczywistą gotowością do płacenia za środowisko.

W świetle powyższych wniosków można sformułować następujące pytanie otwarte:

1. W jaki sposób podnieść poziom świadomości ekologicznej studentów tak, aby w jak największym stopniu zbliżyła się ona do modelu idealnej (w sensie – pożądanej) świadomości ekologicznej?

2. Jakie metody i środki zastosować w celu upowszechnienia wiedzy ekologicznej i zainteresowania studentów zagadnieniami ochrony środowiska przyrodniczego?

Literatura

- [1] Kielczewski D., *Ekologia społeczna*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999.
- [2] Kryk B., *Ecological Knowledge and Education in Poland*, „Polish Journal of Environmental Studies” 2006 Vol. 15 No. 4C.
- [3] Kryk B., Włodarczyk-Śpiewak K., *Wybrane aspekty jakości życia na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Zachowania rynkowe gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w okresie transformacji systemowej w Polsce*, Katedra Mikroekonomii, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2006.
- [4] Raport CBOS, *Świadomość ekologiczna Polaków*, Warszawa 2004.

STUDENTS' ECOLOGICAL AWARENESS – TRUE OR FICTION?

Summary

Ecological awareness of people is one of the factors conditioning solving environmental problems. There are different kinds of this awareness among others real and ideal. Considering these two types of the ecological awareness a purpose of the article is the attempt of the assessment of the real ecological awareness level of students who because of their education become potential candidates for the social elite having influence on views and the attitude of different social groups. On that account the article:

- presents research findings of the real ecological awareness of students on the example of students of the Faculty of Economics and Management of the University of Szczecin,
- compares the level of the ecological awareness of examined students with the level of the ecological awareness of the so-called statistical Pole in order to determine on what level the opinions of students are similar to the opinions of all examined Poles. In comparison are used findings of all-Polish examinations carried out by Public Opinion Research Centre in 2004.